

SOSYAL ve İKTİSADİ İSTATİSTİKLER

Prof.Dr. Ünal H. ÖZDEN

SOSYAL ve İKTİSADİ İSTATİSTİKLER

- Veri kaynakları nelerdir?
- Türkiye İstatistik Kurumu
- TÜİK'in bilgi isteme, doğrulama ve saklama konusunda kanuni yetkisi var mıdır?
- İstatistik Birimlerin (kişi, kurum ve kuruluşlar v.b.) TÜİK araştırmalarına cevap verme yükümlülüğü var mıdır?
- İstatistik birimlerin TÜİK araştırmalarına cevap vermemesi durumunda ne olur?
- Kurum ve Kuruluşlar TÜİK' in kendi idari verilerine erişim hakkı vermek zorunda mıdır?
- Veri gizliliği veya gizli veri nedir?
- TÜİK'in yeni yayınlanan Haber Bültenleri'nden nasıl haberdar olabilirim? (=>üyelik)
- Yeni çıkan İstatistik Yayınlarından ve Cd'lerden satın almak istiyorum ne yapmalıyım?
=>(Bilgi satış bölümü)

TARİHÇE

- Tarım ve araziye ait bilgi toplamak amacıyla 1326-1360 ve 1360-1389 yılları arasında toprak ve nüfus sayımları yapılmıştır.
- 1830 tarihli nüfus sayımı
- 1891'de yürürlüğe giren "Bab-ı Ali İstatistik Encümeni Nizamnamesi" uyarınca Bab-ı Ali'de kurulan Merkezi İstatistik Encümeni ile istatistik hizmetleri kanuni bir esasa bağlanmıştır.
- 1926 "Merkezi İstatistik Dairesi" kurulmuştur.
- 1930 1554 Sayılı Kanun ile "İstatistik Umum Müdürlüğü" adını almıştır.
- 1939 3656 Sayılı Kanun ile "Taşra Mıntika Teşkilatı" ve "Fiyat İstatistikleri Müdürlüğü"nün teşkilata dahil edilmesi karara bağlanmıştır.
- 1945 Kurumun adı "İstatistik Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir.
- 1950 5629 Sayılı Kanun ile "Tetkik ve Araştırma Dairesi" kurulmuştur.
- 1952 "İstatistik Umum Müdürlüğü" adını tekrar almıştır.

TARİHÇE

- **1955** 6534 Sayılı Kanun ile Genel Nüfus, Genel Tarım ve Genel İşyeri Sayımlarının hangi yıllarda yapılacağına dair hükümler getirilmiştir.
- **1960** "İstatistik Genel Müdürlüğü" olarak kurum adı tekrar değiştirilmiştir.
- **1962** Devlet Planlama Teşkilatının kurulması kararı ile birlikte 53 Sayılı Kanunla kurumda, Devlet İstatistik Enstitüsü adı altında yeni bir organizasyon kurulmuştur.
- **1984** 219 Sayılı "DİE Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile teşkilat yeniden yapılandırılmıştır.
- **2005** 5429 Sayılı Türkiye İstatistik Kanunu ile Türkiye İstatistik Kurumu kurulmuştur.

ULUSAL LİNKLER

- TÜİK
- DPT
- DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
- HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI
- TCMB
- MALİYE BAKANLIĞI
- DENİZCİLİK MÜSTEŞARLIĞI
- TBB
- İTO
- İSO
- TSKB
- BDDK
- İMKB
- SPK
- TOBB
- TÜSİAD
- Vd.

ULUSLARARASI LİNKLER

- [Diğer Ülke İstatistik Ofisleri](#)
[Uluslararası İstatistik Enstitüsü \(ISI\)](#)
[Avrupa Birliği İstatistik Ofisi \(EUROSTAT\)](#)
[Dünya Gıda ve Tarım Örgütü \(FAO\)](#)
[Dünya Ticaret Örgütü \(WTO\)](#)
[Dünya Bankası](#)
[Uluslararası Para Fonu \(IMF\)](#)
[Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü \(OECD\)](#)
[Uluslararası Çalışma Örgütü \(ILO\)](#)
[Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu \(UNICEF\)](#)
[Birleşmiş Milletler](#)
[Avrupa Birliği İstatistik Ofisi](#)

EKONOMİDE GELECEĞİ OKUMAK

- İstatistikleri incele
- Ana eğilimleri sapta
- Analiz ve gözlemlerle resmi netleştir
- Ekonominin genel teori ve doğrularını daima göz önünde tut
- İnsanlarla fikir alışverişinde bulun
- Ekonomi tarihini iyi bil...geçmişte neler neden olmuş?
- Sezgilerini güçlendir...

Ancak bunları yaptıktan sonra konjonktür denilen rüzgarın nereden estiğini anlayabiliriz.

Konjonktür nedir?

Konjonktür

- Birçok nedenin birbirine bağlı olarak meydana getirdikleri ekonomik dalgalanmalara ekonomik konjonktür adı verilir. Konjonktür ekonomik olayların bir kavşak noktası gibidir. Bu kavşak noktasının bir dönemde hareketli olması, bir ekonomik canlanmaya işaret eder.
- Dikkat, konjonktür rüzgarının yönünü tayin ederken ekonominin gidişi konusunda, önceden tahmin edemeyeceğimiz faktörler de etkili olur. Diğer bir ifade ile, beklenmedik ekonomik ve sosyal olaylar konjonktür rüzgarının aniden dönmesine neden olabilir.

Ekonomik Konjonktür Hayatımızı Nasıl Etkiler?

- Eğitim ve sağlık harcamaları düzeyi değişir
- Fiyat hareketleri başlar
- İstihdam olanakları değişir

Ekonomi, durgunluk döneminde ise;

- Şirket karları azalır
- Yeni iş kurma riskleri artar
- Gözler hep göstergelerdedir
- Genişleme ve büyüme proje ve planları rafa kaldırılır
- Evlenme sayıları azalır
- Boşanmalar artar

Göstergeler İncelenerek Ekonominin Seyri Tam Olarak Anlaşılabilir mi?

Ekonomik göstergeler, veri ve istatistikler ekonominin yönü hakkında bilgi edinmek isteyenler için çok yararlı olabilir. Ancak yüzlerce gösterge tek tek incelense ve bunlar tek bir modelde birleştirilip bilgisayar olanakları ile analiz edilse bile gelecek hakkında çok kesin tahminler yapılamaz. Çünkü ekonomik olaylar,

- Toplum psikolojisinden
- İklim koşullarından
- Doğal afetlerden

Etkilenir ve bunların önceden tahmin edilebilmesi belirli olasılıklarla mümkündür.

Ekonomik olaylar da belirli olasılıklarla tahmin edilebilir. Bu olasılıklar çerçevesinde kişiler tatsız sürprizlerle karşılaşma risklerini azaltabilirler.

Ekonomide Geleceği Görmenin İlk Adımı Nedir?

Ekonomi ile ilgili birimler ekonominin gidişatı hakkında bir projeksiyon yapmadan önce ekonomideki mevcut durumu öğrenmek isterler. Bu göstergelerin bir bölümü reel sektörle, bir bölümü ödemeler dengesiyle, bir bölümü kamu maliyesiyle ve bir bölümü de mali sistemle ilgilidir.

Bu göstergelerin çok büyük bir bölümü olumsuzsa ekonominin ciddi bir kriz içinde olduğu anlaşılır. Bazılarının olumlu bazılarının olumsuz olması durumunda belirli alanlarda darboğazın bulunduğu anlamına gelir. Ancak ekonominin öncü göstergelerine bakarak ekonominin bu darboğazları hakkında ipuçları yakalanabilir.

Reel Ekonominin Seyri Hakkında Hangi Göstergelere Bakılır?

- **Büyüme Hızı:** Üç aylık dönemler itibari ile açıklanan GSMH artış oranı ekonomideki ana eğilimin yönünü ve niteliğini gösterir.
- **Sanayi Üretimi:** Üretim istatistikleri sanayinin çeşitli dallarının içinde bulundukları durumu yansıtır.
- **Elektrik Tüketimi:** Sanayi kuruluşlarının elektrik tüketimi doğrudan üretim düzeyine bağlı olduğu için bu gösterge önemlidir.
- **Yatırım Malı İthalatı:** Yatırım malı ithalatı üretime ilişkin öncü bir göstergedir ve ekonominin gidişatı anlamak için önemli bir istatistiktir.
- **Tarımsal Üretim:** İklim koşullarından etkilenen üretim koşulları, enflasyon ve dış ticareti doğrudan etkiler.
- **Yatırım Teşvikleri ve Yabancı Sermaye İzinleri:** Tümü fiilen gerçekleşmese dahi, verilen teşvik belgesi sayısı yatırım eğilimi hakkında oldukça sağlıklı bilgi verir. Ayrıca yatırım projelerinin toplam değeri istihdam potansiyeli ile ekonomi ve sektörlerin gelecekteki durumu hakkında ipuçları verir.
- **İşsizlik:** Gelişmiş ülkelerde işsizlik rakamlarındaki değişiklik, ekonominin nabzını tutanlara çok şey anlatabilir. Ancak Türkiye’de işsizlikle ilgili istatistikler henüz sağlıklı değildir.

En Önemli Parasal Göstergeler Nelerdir?

- Enflasyon: Ekonomideki faiz oranlarının düzeyini ve gelir dağılımını direk olarak etkileyen enflasyon oranı ekonominin ateşini gösteren bir “derece” gibidir.
- Bütçe Açığı: Bütçe gelirlerinin, bütçe giderlerini tam olarak karşılayamaması devletin sermaye piyasasındaki ağırlığını artırır ve faiz oranlarını yükseltir.
- Kamu Sektörü Borçlanma Gereksinimi: Konsolide bütçe açığı ile birlikte mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ve KİT’lerin kaynak ihtiyacı, kısaca KSBG olarak ifade edilen bu göstergenin düzeyi ile ortaya çıkar.
- İç Borç Stoku: Devletin kısa ve uzun vadeli borçlarının yüksek tutarda ve ortalama vadesinin de kısa olması , faiz oranlarının kamu yatırımlarının ve devlet personel maaşlarının düzeyini etkiler.
- Dış Borç Stoku: Dış borç stokunun yüksek olması, faiz ve anapara ödemeleri nedeniyle döviz sıkıntısı yaratabilir.
- Para Arzı: Para arzı mal ve hizmet üretiminden daha hızlı bir artış gösterirse, fiyat artışları meydana gelebilir.
- Kredilerdeki Değişim: Sanayicilerin kullandıkları kredilerin hacmi de ekonominin nabzını tutmak için iyi bir göstergedir.
- Dış Ticaret Açığı: Ekonomideki döviz ihtiyacı ve döviz kurlarının seyri açısından oldukça önemli ipuçları verir.

-devam

- Cari denge = Mal Dengesi + Hizmetler Dengesi + Yatırım Gelirleri Dengesi + Cari Transferler
- Perakende Satışlar: Ticari hayatın canlılığının en önemli göstergesi perakende satışların toplam hacmidir. Türkiye’de bu konuda istatistikler tutulmadığından gözlemler, anket ve piyasa araştırmaları ile bir fikir edinilmeye çalışılmaktadır.
- Borsa Endeksi: Ülkenin en büyük şirketlerinden bir bölümünün yer aldığı borsa endeksi, ekonomik değerlendirmeler için bir barometre niteliğindedir. Yüzbinlerce yatırımcının görüşlerinin bir bileşkesi durumunda olan endeks, ekonominin seyrini anlamamıza yardımcı olur.

Ekonominin Geleceğini Okumanın Faydaları

- Ekonominin gidişini inceleyip, bunun siyasi ve sosyal olayları nasıl etkilediğini öngörenler, ani olaylara hazırlıksız yakalanmazlar.
- Şirketlerin cari durumları ve gelecekleri ile sektördeki ana eğilimleri yakalamaya yarar.
- Yeni bir iş kurmak için zamanın uygun olup olmadığı konusunda daha sağlıklı kararlar verilir
- Borsada yatırım yapanlar veya parasını herhangi bir şekilde değerlendirenler, ekonominin seyrini inceleyerek daha isabetli kararlar alırlar.
- Bir işin geleceği ile ilgili yapılan plan ve programlar daha sağlıklı olur.

Göstergeleri İzlerken Nelere Dikkat Etmeli?

- Verilerin kaynağına
- Kesinlik derecesi
- Revize edilen göstergeler
- Nominal-reel farkı
- Mevsimlik düzeltmeler

Milli Gelir Kavramları

Milli gelir bir ülkede belli bir dönemde mal ve hizmet üretiminden doğan üretim faktörleri gelirlerinin toplam parasal değerini, diğer bir deyişle, milli ekonominin bir yıl içinde yarattığı toplam net hasılayı ifade eder. Milli gelir ekonomi bütününde para akımını değil, reel olarak mal ve hizmet akımını belirtir, ama bu akım sadece fiyatlarla ifade edilebilir. Ekonominin zaman içindeki durumunu gösteren milli gelirin altı ölçüsü vardır;

1- Gayri Safi Yurtiçi Hasıla: GSYİH, bir ekonomide yerleşik olan üretici birimlerin belli bir dönemde, yurtiçi faaliyetleri sonucu yaratmış oldukları tüm mal ve hizmetlerin üretim değerleri toplamından bu mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan girdiler toplamının düşülmesi sonucu elde edilen değerdir.

2- Gayri Safi Milli Hasıla: GSMH= GSYİH + Dış Alem Net Faktör Gelirleri

3- Safi Milli Hasıla: Safi Milli Hasıla = GSMH - Amortismanlar

4- Milli Gelir veya Faktör Fiyatlarıyla Safi Milli Hasıla : Milli Gelir = Safi Milli Hasıla - Dolaylı Vergiler + Sübvansiyonlar

5- Kişisel Gelir: Kişisel gelir, vergilerden önce kişilerin eline geçen harcanabilir gelirdir.

6- Harcanabilir Gelir: Harcanabilir gelir, bireylerin serbestçe kullanabilecekleri gelirdir. Kişisel gelirden dolaysız vergilerin çıkarılmasıyla elde edilen harcanabilir gelir en küçük milli gelir büyüklüğüdür. Bu tanıma göre harcanabilir gelir, bütün kişisel harcamaların ve tasarrufların toplamı olarak da belirtilebilir.

Kişi Başına Milli Gelir Nasıl Hesaplanır?

Uluslar arası karşılaştırmalarda GSMH'den daha çok kişi başına milli gelir daha çok kullanılır. Kişi başına GSMH'yi hesaplamak için, GSMH önce ilgili yılın ortalama dolar kuruna, sonra da yıl ortası nüfusuna bölünür.

- Kişi başına milli gelir karşılaştırma yapmak için kullanılır.
- Dolar kurunun sabit tutulduğu ve ani yükseldiği dönemlerde yanıltıcı olabilir.
- Gelir dağılımını yansıtmaz.

Milli Gelir Göstergelerinin Dili

- Yıllık büyüme oranını değerlendirirken, nüfus artış hızını da dikkate almak gerekir.
- %6'nın üstü yüksek bir büyüme hızı kabul edilir. Türkiye ekonomisi için %5'lik bir büyüme normal bir orandır. Türkiye'de dış dünyada bir olumsuzluk olmadığı ve ekonomi yönetiminin hata yapmadığı durumlarda yakalanabilir.
- %3 ile %4 Türkiye için yeterli sayılmayabilir.
- Negatif büyüme krizin başladığını gösterir
- Büyüme üç aylık dönemler itibari ile önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırılmalar yapılarak yorumlanmalıdır.
- Üst üste üç çeyreğin büyüme oranlarının düşük olması resesyon tehlikesinin başladığını gösterir.
- İç talepteki artış hızının, GSYİH'deki artış oranının üstünde olması ekonominin aşırı ısındığı yönündeki kuşkuları artırır.
- Büyüme hızının yüksek olduğu bir yılda yatırımlar ve ihracat duraklamışsa “sürdürülebilir” bir ekonomik büyümeye ulaşmak zordur.

Büyüme Hızı Ekonomiye Nasıl Etkiler?

- Talep ve satışlar artar, iş adamları yatırım yapma ve kapasiteyi artırma yönüne gider
- Yeni iş kuranların sayısı ve dolayısıyla istihdam artar
- Piyasalarda iyimser hava eser
- Dayanıklı tüketim mallarının, otomobil ve konut sektörleri canlanır
- Büyüme iktidar partisinin seçim kazanma olasılığını artırır
- Borsa endeksi yükselir

Ekonomide “dur-kalk” nedir?

Sanayi Üretiminin Nabzı Nasıl Tutulur?

TÜİK Sanayi üretim endeksini aylık ve üç aylık (112 ürün) dönemler itibari ile ilan eder. Aylık olarak 112 önemli sanayi malının üretim miktarları da (45 günlük gecikme ile) açıklanır. Bu açıklanan istatistikler stok ve satış miktarları ile desteklendiğinde ekonomi için önemli ipuçları verir.

Sanayi İstatistiklerini Yorumlama

- Türkiye’de sektörlere göre satış verileri güvenilir değildir. Bunun için üretim verileri kullanılır
- Dayanıklı tüketim mallarının üretiminin düşmesi, stokların yükselmekte ve talebinde durgunlaşmakta olduğunu akla getiri.
- Kimya ve metal ana sanayiinde üretimin artması daha çok ara malı ve hammaddelere yönelik siparişlerin arttığını gösterir.
- Tüketim mallarına yönelik siparişlerin artması ekonomide genel bir canlanmanın habercisi olabilir
- Sanayi üretim endeksi ve kapasite kullanım oranlarının yüksek çıkması büyüme hızının artacağına işaret edebilir.
- Durgunluk ve kriz dönemleri öncelikle dayanıklı ve lüks tüketim eşyalarını daha sonra da dayanıksız tüketim eşyalarını üreten sektörleri vurur. En son gıdayı etkiler. Krizden çıkışta durum tersine döner.
- Sanayi üretimi ticaret sektörü için bir uyarı niteliğindedir.
- Veriler yalnızca ulusal bazda değerlendirilmemelidir. Ayrıca mevsimsel etkiler de göz önünde bulundurulmalıdır.

Sanayide Kapasite Kullanımı

TÜİK sanayi şirketlerinden aldığı bilgilere dayanarak genel ve başlıca sanayi dalları itibari ile aylık olarak hesaplar. Oranlar işyeri sayısına ve üretim değerine göre ağırlıklandırılarak hesaplanır. $KKO = (Cari\ Kapasite / Kurulu\ kapasite) * 100$

Nasıl Yorumlanmalıdır?

- Tek bir ayın değeri yerine 4-5 aylık değerler incelenmelidir.
- Toplu izin ve tatillerin olduğu aylarda bu oran düşük çıkabilir.
- %80 ve üzeri yüksek ve ekonominin canlı olduğunu, %70-80 orta ve gelişme potansiyeli olduğunu gösterir.
- KKO'nün %70'lere inmesi bir durgunluğun başlamak üzere olduğunu gösterir.
- KKO'nun sürekli yüksek düzeyde seyretmesi iyi bir şey değildir. Çünkü bu yeni yatırımların yapılmadığı anlamına gelir.
- Ekonomik büyümenin hızlı olduğu dönemlerde, bu oranın yüksek olması enflasyonist baskının arttığını gösterir.
- KKO'nun yüksek olduğu dönemlerde doğal olarak sanayi üretimi de yüksek olur.

%100'ün üstünde bir kapasite kullanım oranı mümkün müdür?

Kamu Maliyesi

- Dünyanın en liberal ekonomilerinde bile kamu kesiminin belirli bir ağırlığı vardır. Kamu kesiminin büyüklüğü, borçlanma durumu ve kamu harcamaları ekonominin tümünü etkiler.
- **Kamu Kesimi Genel Dengesi**
- **Kamu** kesimi, konsolide bütçe, KİT'ler, mahalli idareler, fonlar, sosyal güvenlik kuruluşları ve döner sermayelerden oluşmaktadır. **Kamu** kesimi genel dengesi bu idarelerin gelir ve giderlerinin konsolidasyonu ile elde edilir. **Kamu** kesimi genel dengesi belli bir dönemde kamunun gelir, gider, tasarruf ve yatırımları ile tasarruf - yatırım farkının hangi kaynaktan finanse edildiğini gösterir.
- **Nereden takip edilir?**
- Türkiye'de **kamu** kesimi dengesini, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) hazırlamaktadır. **Kamu** kesimi genel dengesine ilişkin veriler yıllık olarak hazırlanmakta ve Yıllık Program'da yer almaktadır. DPT tarafından hazırlanan KKGİD, aylık olarak yayınlanan DPT Temel Ekonomik Göstergeler ve HM Hazine Aylık İstatistiklerinde yayınlanmaktadır.
- Devletin tüm gelir ve giderleri ile borçlanma gereksinimi, bu özet tabloda toplu olarak görülebilir. Genel dengeyi tutturmak için devleti iç borçlanmaya yöneltebilir (faiz oranlarını artırır), MB'den kısa vadeli avans alınabilir, bazı vergi oranları artırılabilir.

Bütçe Dengesi

Bütçeden hangi ipuçları elde edilir?

- Bakanlık hesaplarının yer aldığı genel bütçe, katma bütçeli kuruluşlar ile bir arada ele alındığında konsolde bütçe terimi kullanılır. Bütçe ödeneklerinin ekonomik ayrıma göre incelenmesi üç kaleme göre yapılır.
- 1. Personel maaşlarını da içeren cari harcamaların bütçenin toplamına oranı sürekli artıyorsa ileride sorun çıkabilir. Devletin cari harcamaları tüketime yönelik harcamalardır.
- 2. Transfer harcamaları, bütçe faizlerinden ve bir mal ve hizmet karşılığı olmayan ödemelerden oluşur. Borç ödemeleri de bu gruba girer. Transfer harcamalarının gelir yaratıcı etkisi olmamamsı nedeniyle bu rakamın artması olumsuz bir göstergedir.
- Yatırım harcamaları kamu yatırımlarına ayrılan kaynağı ifade eder. Yatırım harcamaları, ekonominin geleceğini etkiler. Cari harcamalar ile transfer harcamalarının artışı, kamu yatırımlarına ayrılacak kaynağın azalmasına neden olur.